

ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑ

Όπως είναι γνωστό, με τη «Συνθήκη της Κύπρου», το έτος 1878, η Βρετανία αναλαμβάνει τη διοίκηση του Νησιού. Η Κύπρος τυπικά παραμένει μέρος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, μέχρι που εισέρχεται στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο με το μέρος των Γερμανών, με συνέπεια την προσάρτηση της Κύπρου από τους Άγγλους το 1914. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923, η Τουρκία παραιτείται οποιωνδήποτε δικαιωμάτων της επί της Κύπρου. Η Νήσος το 1925 ανακηρύσσεται αποικία του Στέμματος, όπως άρεσε στους Άγγλους να τις ονομάζουν.

Από τα πρώτα τους χρόνια στην Κύπρο οι Άγγλοι έκαναν την Ασιερίτου κέντρο των Αρδευτικών δραστηριοτήτων τους και την είχαν ως έδρα του Επαρχιακού Αρδευτικού Τμήματος.

Έκτισαν ένα μεγαλοπρεπές για την εποχή κτίριο στα δυτικά του χωριού που δέσποζε του Μεσαρίτικου Κάμπου. Ο κόσμος το αποκάλεσε «Κονάτσιν» και έτσι είναι γνωστό ακόμα ως σήμερα.

Αδιαμφισβήτητη μαρτυρία είναι το απόσπασμα από το Βιβλίο του H. RIDER HAGGARD "A WINTER PILGRIMAGE" Leipzig 1902 στο κεφάλαιο «Από τη Λεμεσό στην Αχερίτου». Το Βιβλίο μεταφράστηκε από την Ελένη Χαπελή με τίτλο «Ταξίδι στην Κύπρο το 1900» και στις σελίδες 215 και 219 - 223 αναφέρει:

«... Νύχτα, περασμένες εννιά, και επιτέλους μπήκαμε στην Λάρνακα. Θα έπρεπε να είχαμε φτάσει τρεις ώρες νωρίτερα, αλλά τα άθλια ζώα μας ήταν εντελώς ανίκανα για κάτι τέτοιο. Το άλλο πρώι ξεκινήσαμε για την Αχερίτου, κάπου κοντά στην Αμμόχωστο. Εκεί θα μας φίλοξενούσαν οι Christian. Αυτοί οι κύριοι ανέλαβαν την εκτέλεση συμβολαίου που συνήψαν με την Κυπριακή κυβέρνηση για τα μεγάλα αποξηραντικά έργα και την κατασκευή των υδατοφρακτών. Τα χρήματα για την εκτέλεση του έργου, παραχωρήθηκαν από το Βρετανικό θησαυροφυλάκιο.»

... Φτάσαμε στο όμορφο χωριό των Κουκλιών. Το φράγμα του, που κατασκευάστηκε πρόσφατα, καταλαμβάνει μια έκταση δύο τετραγωνικών μιλίων και τώρα γεμίζει για πρώτη φορά με νερό. Συνεχίσαμε γύρω από το μεγάλο υδατοφράκτη της Αχερίτου, που όταν ολοκληρωθεί, θα έχει σαράντα τετραγωνικά μίλια εμβαδόν και θα καλύπτεται με νερό στο μεγαλύτερό του μέρος κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Από δω θα ποτίζονται οι πιο χαμπλές περιοχές της Μεσαρίτικης πεδιάδας, το έδαφος της οποίας είναι από τα πιο εύφορα σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Σ' ένα πέτρινο πέρασμα που ανοιγόταν ανάμεσα στη Βάση δύο μικρών λόφων, πρόσεξα πως κάθε βράχος ήταν σημαδεμένος μ' έναν πρόχειρο φτιαγμένο σταυρό. Θα πρέπει παλιά να κατέφθαναν στις εκκλησιαστικές αρχές πολλά παράπονα που έλεγαν ότι το μέρος ήταν στοιχειωμένο. Τα φαντάσματα προέρχονταν από ένα τάγμα με βίαιες κι επιθετικές τάσεις. Εξορμούσαν, σαν έπεφτε το σκοτάδι, ξεφωνί-

zontas παράξενα και πηδώντας με τέτοιο τρόπο, που τρόμαζαν τους φιλήσυχους ταξίδιώτες που περνούσαν από εκεί. Η κατάσταση έπρεπε λοιπόν να αντιμετωπιστεί, και γι' αυτό συγκεντρώθηκαν ιερείς και επίσκοποι για να κάνουν εξορκισμούς και να αναθεματίσουν εκείνα τα φαντάσματα, χρησιμοποιώντας όσα μέσα διέθεταν, για να τα συντρίψουν και να τα εξουδετερώσουν. Έτσι από εκείνη την περίοδο μέχρι σήμερα κανείς δεν τα άκουσε ούτε τα είδε. Οι άγιοι άνδρες εξασφάλισαν την αιώνια δόξα, χαράζοντας και βάφοντας πάνω στους βράχους εκείνους τους σταυρούς, με αποτέλεσμα να μην μπορεί πια να ακουστεί ούτε για μια στιγμή κανένα «τραγούδι» υπόπτου προελεύσεως.

Αντικρίσαμε επιτέλους το σπίτι των Christian, που το έκτισαν, για να μείνουν, ωσότου ολοκληρωθούν οι εργασίες κατασκευής του φράγματος. Η θέση του είναι θαυμάσια από την κορυφή του γκρεμού κοιτάζει τη μεγάλη πεδιάδα που απλώνεται κάτω χαμηλά. Από μακριά το ίδιο το σπίτι φαίνεται σαν ένας μικρός ερειπωμένος ναός, χωρίς όμως να μπορώ να εξηγήσω το γιατί. Φτάσαμε στο σπίτι γύρω στις τρεις και φάγαμε με μεγάλη ευχαρίστηση το αρνί που το είχαν ψήσει με τον παρδοσιακό τρόπο της Κύπρου, καθώς και άλλα νόστιμα εδέσματα.

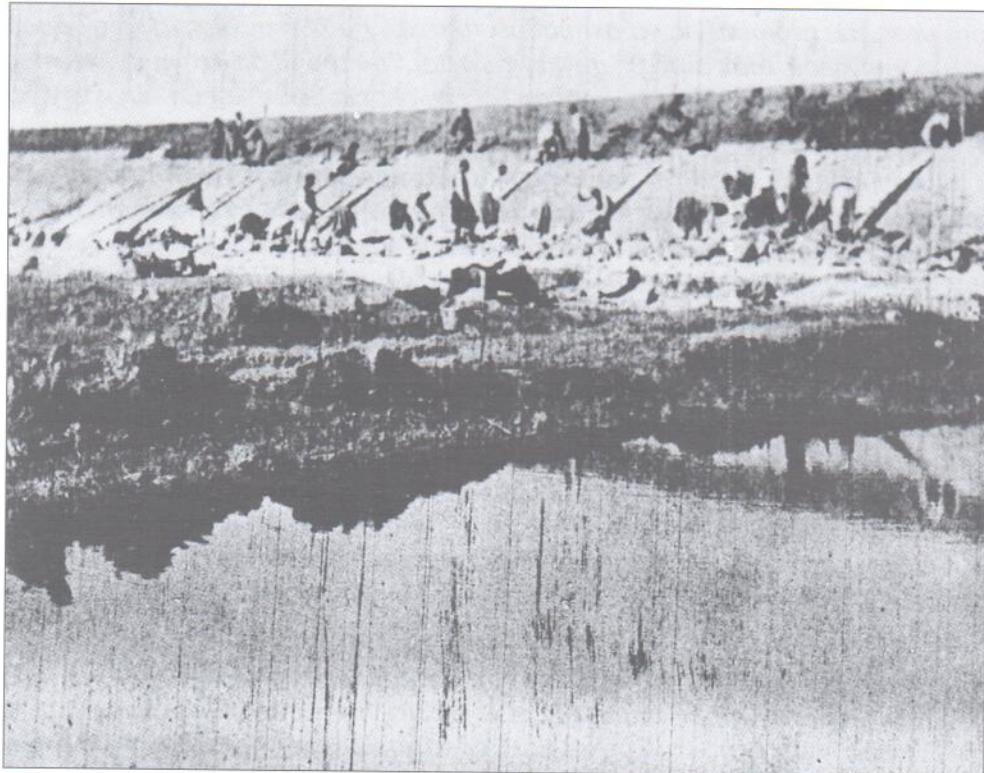
Ακριβώς κάτω από το σπίτι αρχίζουν τα έξι μίλια του στερεού φράγματος που κόβει στη μέση την πεδιάδα, για να σχηματίσει το τείχος που θα συγκρατεί το τεράστιο σώμα του νερού, όταν αυτό θα συγκεντρώνεται. Το νερό τώρα φεύγει και χάνεται, αλλά τον επόμενο χειμώνα το φράγμα θα έχει ολοκληρωθεί και θα συγκρατεί το νερό που από εκεί θα διοχετεύεται για αρδευτικούς σκοπούς.

Στον κόσμο μας δεν υπάρχει τίποτα που να είναι καινούργιο. Κατά τη διάρκεια των εργασιών για την κατασκευή του φράγματος ήλθαν στο φως τα υπολείμματα ενός άλλου παλιότερου το οποίο διέσχιζε κι αυτό την πεδιάδα, αλλά κάλυπτε μικρότερη έκταση. Τώρα το ρείθρο του θα αχρηστευθεί, για να εξυπηρετήσει τη σημερινή γενιά των ανθρώπων. Με μια προσεχτική ματιά στη λιθοδομή του κατέληξα στο συμπέρασμα πως αυτή ανάγεται στα Ρωμαϊκά χρόνια. Ο κ. J. H. Medlicott του Ινδικού Τμήματος Άρδευσης, ένας ικανότατος μπχανικός που σχεδίασε το μεγάλο αυτό έργο και το αποπεράτωσε με τόση επιτυχία, είναι της άποψης πως το παλιό φράγμα είναι ενετικό. Πολύ πιθανό να έχει δίκιο. Είτε το ένα συμβαίνει είτε το άλλο, είναι τουλάχιστον σαφές ότι οι ανθρώποι πολύ παλιότερων εποχών μπορούσαν να σχεδιάζουν και να εκτελούν έργα, όπως αυτά που κατασκευάζονται σήμερα. Είτε είναι ρωμαϊκό είτε ενετικό, η λιθοδομή είναι κατασκευασμένη μ' έναν αξιοθαύμαστο τρόπο και το συνδετικό υλικό είναι ένα από τα σκληρότερα και καλύτερα κονιάματα που έχω δει ποτέ.

Oι Christian που ανέλαβαν την εκτέλεση του έργου, εργοδοτούν γύρω στους τρεις χιλιάδες άντρες και γυναίκες κυρίως με το σύστημα της κατ' αποκοπήν εργασίας. Το βραδάκι περπάτησα κατά μήκος του φράκτη κι είδα τους εργάτες να δουλεύουν εκεί και στα αυλάκια που στο μέλλον θα διοχετεύουν το νερό. Δούλευαν σαν μυρμήγκια, προσπαθώντας να φτιάξουν το τελείωμα του φράκτη με ταιριαστές πέτρες,

χωρίς όμως να χρησιμοποιούν λάσπη. Κουβαλούσαν στις πλάτες τους μεγάλους ογκόλιθους και τους τοποθετούσαν σύμφωνα με τις οδηγίες των επιστατών. Στην αρχή ήταν πολύ δύσκολη και δαπανηρή υπόθεση η προμήθεια αυτής της πέτρας που θα έμπαινε στις εξωτερικές πλευρές του φράγματος, γιατί θα έπρεπε να κουβαληθεί από μια απόσταση έξι ή εφτά μιλών. Και πραγματικά, κινδύνεψαν να εξαπομπούν εκεί τα περισσότερα κέρδη των εργολάβων. Αποδείχτηκε στ' αλήθεια τυχερός ο Charles Christian, όταν κάνοντας έναν απογευματινό περίπατο Βρέθηκε μπροστά σ' ένα ύψωμα από εξαιρετική πέτρα, αρκετά μαλακή για να δουλευτεί, αλλά και με την ιδιότητα να σκληραίνει μέσα στο νερό. Το ύψωμα αυτό βρισκόταν μισό μίλι μακριά από το φράγμα. Οι εργάτες έβγαζαν την πέτρα μ' ένα απλό, αλλά αρκετά αποτελεσματικό σύστημα, το ίδιο που αναμφίβολα εφάρμοσαν και οι πρόγονοί τους χιλιάδες χρόνια πριν. Η ευκολία με την οποία μπορεί ένας έμπειρος εργάτης να αποσπά μεγάλο αριθμό κατάλληλων ογκόλιθων μέσα σε μια μόνο μέρα, είναι εντυπωσιακή. Όταν δοκίμασα εγώ ο ίδιος να το κάνω, διαπίστωσα ότι κάπι τέτοιο ήταν πέραν των δυνάμεών μου.

Η ομοιότητα του υλικού είναι τόσο μεγάλη, που με κάνει να πιστεύω πως χρησιμο-

Εργάτες κτίζουν τον πάγκο της «ΣΙΟΝΩΣΤΡΑΣ»

ποιήθηκε η ίδια ακριβώς πέτρα και για το αρχαίο φράγμα κάτω από το σπίτι. Θα πρέπει και οι Αρχαίοι να εντόπισαν το λατομείο με τον ίδιο τρόπο που το εντόπισε και ο Christian. Όμως είναι παράξενο, που οι ντόπιοι δεν είχαν την παραμικρή ιδέα γι' αυτό, παρόλο που ζουν μια ολόκληρη ζωή εδώ πέρα. Είναι σαν την παλιά ιστορία που μάτια υπάρχουν, αλλά να δουν δεν μπορούν.

Ανέφερα και πριν πως η ζωή στην Κύπρο είναι φτηνή και να που πάλι μια απόδειξη γι' αυτό. Πρόκειται για το σπίτι που έχτισαν οι Christian για να βολευτούν, ενόσω θα διπύθυναν τις εργασίες της κατασκευής του υδατοφράκτη. Είναι αρκετά ευρύχωρο, με δύο πατώματα και στο μεγαλύτερό του μέρος είναι χτισμένο με πέτρα. Η στέγη, αν θυμάμαι καλά, είναι φτιαγμένη με ένα είδος λάσπης πάνω από τα δοκάρια και από κάτω είναι καλυμμένη με ψάθες καμωμένες με σχισμένα καλάμια. Αυτές οι στέγες, αν κατασκευαστούν σωστά, και με την κατάλληλη φροντίδα, μπορούν να αντέξουν πολλά χρόνια. Το σπίτι ήταν αρκετά μεγάλο και μπορούσε να φιλοξενήσει άνετα εφτά με οχτώ άτομα και το υππρετικό προσωπικό. Το συνολικό κόστος για την κατασκευή του ήταν χαμηλότερο από τις Θ300, συμπεριλαμβανομένων και των μεγάλων βεραντών. Στην Αγγλία το πιο λίγο που θα μπορούσε να στοιχίσει, θα ήταν χίλιες λίρες, αν όχι και πολύ μεγαλύτερα ποσά.»

Για την ίδια περίοδο, για την Ασιερίτου και τα αρδευτικά έργα σ' αυτήν, ο George Jeffery (1918) στο Βιβλίο του "A DESCRIPTION OF THE HISTORIC MONUMENTS OF CYPRUS" στη σελίδα 200 αναφέρει:

«Αχερίτου (Akhyritou) ἡ Κουβερτζινλίκ σημειώνεται ως Achiroito στους παλιούς χάρτες. Ένα μικρό χωριό με μια ανακαίνισμένη εκκλησία, αφιερωμένη στην Αγία Μαρίνα, χωρίς αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Οι εκτεταμένες και σημαντικές αρδευτικές εργασίες, που έγιναν από την κυβέρνηση της Κύπρου περί το έτος 1899, βρίσκονται κυρίως στα βορειοδυτικά του χωριού.

Δεν υπάρχει τίποτε νέο στον κόσμο. Στη διάρκεια του κτισμάτος του φράγματος βρέθηκαν τα ίχνη ενός αρχαιότερου, που εντάσσεται στο σχέδιο, αλλά περιλαμβάνει μια μικρότερη περιοχή. Πράγματι ο φράκτης θα ταχθεί στην υπηρεσία αυτής της γενιάς. Το εξέτασα και έφτασα στο συμπέρασμα ότι το κτίσιμο αυτό ανάγεται στην Ρωμαϊκή περίοδο. Ο κ. Medlicott του Αρδευτικού Τμήματος των Ινδιών, ο ικανότατος μπχανικός που σχεδίασε και διεκπεραίωσε με επιτυχία όλα αυτά τα μεγάλα έργα, έχει την άποψη ότι είναι Βενετικά, όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Haggard "Sinter Pilgrimage" του 1901.»

Το Τουρκικό όνομα "Kuverjinlik" σημαίνει «Τόπος περιστεριών» - Περιστερώνα και είναι μια από τις πολλές περιπτώσεις ονομασίας τοποθεσιών στην Κύπρο, που αναφέρονται στο πουλί της Αφροδίτης»

GEORGE JEFFERY (1918)

200

MONUMENTS OF CYPRUS.

hardly the outlines of its walls and moat survive. The last fragments of its masonry were removed within recent years to repair the high road in its vicinity.

Makrasyka is a large and ruinous village with traces of ancient churches, and a modern specimen in the usual style.

Kalopsyda.—A small hamlet with an ancient church. During the middle ages this place was a fief of the Counts of Jaffa and the church, built in the poorest style, is probably mediæval in origin. It contains an iconostasis which retains portions of an earlier screen, and there is a well in the usual position—a mediæval characteristic of Cyprus churches—on the north side of the sanctuary. Some rather good examples of icons may be observed in the interior, especially a large St. George. The church is dedicated to the B.V.M. and there is a smaller chapel of St. John within the village limits. In 1894 an important Bronze Age necropolis was discovered near this village, the contents of which are deposited chiefly in the Ashmolean Museum. The interesting remains of a primitive factory of pottery were unearthed at the same time.

Akhyritou or *Kuverjinlik*.—Achiroito on the old maps. A hamlet with a rebuilt church dedicated to Ay. Marina of no antiquarian interest. The extensive and important irrigation works carried out by the Cyprus Government in about 1899 are situated chiefly to the north-east of the village.

"There is nothing new in the world. In the course of building the dam were discovered the remains of one more ancient, also running across the plan, but enclosing a smaller area; indeed its sluice is to be pressed into the service of the present generation. I examined it and came to the conclusion that the masonry is of the Roman period. Mr. Medlicott of the Indian Irrigation Department, the very able engineer who has designed these great works and carried them out so successfully, is however of opinion that it is Venetian." Haggard's "Winter Pilgrimage," 1901.

The Turkish name "Kuverjinlik" means "place of pigeons" and is one of the numerous instances of place names in Cyprus referring to the bird of Aphrodite.

Για τον μυχανικό Medlicott η εφημερίδα ΑΛΗΘΕΙΑ στις 3.3.1900, με την ευκαιρία της τελετής του πρώτου ανοίγματος της Δεξαμενής Κουκλιών, που αποτελούσε μέρος του ίδιου έργου γράφει:

«... Μετά πολλάς και επιμόνους προσπαθείας αφηρέθησαν αι αποφράττουσαι την θύραν σανίδες και ορμητικόν ως χείμαρρος εξεχύθη το ύδωρ πίπτον εις τας επί τούτω κατασκευασθείσας διώρυγας και διανεμόμενον δι' αυτών εις όλην την έκτασιν της πεδιάδος.

Το έργον τέλειον εν συνόλω και ωραίον εν τη απλότητί του, αποτελεί μέρος του αρδευτικού δικτύου, όπερ μετά τοσαύτης επιστημονικής δεινότητος εξεπόνησεν ο κύριος Μέδλικοτ.

Είναι άξιος θερμών συγχαρητηρίων ο κύριος ούτος διότι κατόρθωσε να φέρη εις πέρας έργον εξ ου εν μέρει εξαρτάται το μέλλον της Κύπρου. Το δυστύχημα είναι, ότι πρόκειται καθ' α λέγεται, να εγκαταλείπη την νήσον, λήγοντος προσεχώς του χρόνου, δι' ον παρεχωρήθη υπό της Κυβερνήσεως των Ινδιών. Νομίζω ότι πρέπει πάση θυσία να διαμείνη ο κ. Μέδλικοτ εν Κύπρω, μέχρι αποπερατώσεως όλων των έργων, αφού απέδειξεν ότι δια της ικανότητος και επιστημονικής μορφώσεώς του είναι δυνατόν να γίνωσιν εν Κύπρω τοιαύτα έργα και να επιτύχωσι.

(Το πιο πάνω κείμενο γράφτηκε στο μονοτονικό σύστημα για τις ανάγκες του Βιβλίου).

Ο Άγγλος Rubert Gunnis που υπηρέτησε στην Κύπρο ως επιθεωρητής αρχαιοτήτων (1926-1932) ταξίδεψε σε όλα σχεδόν τα χωριά και τις πόλεις και μάζεψε στοιχεία για πολλά αρχαία μνημεία ιδίως στα χωριά.

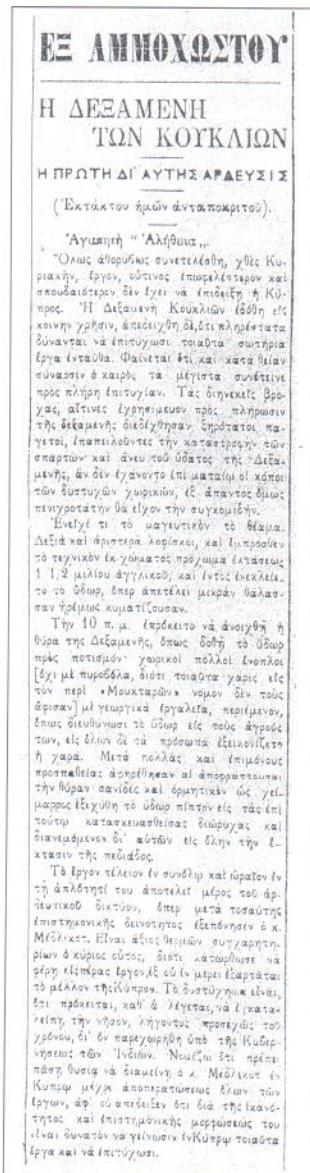
Στο Βιβλίο του "HISTORIC CYPRUS" 1936, όσο αξιόπιστες μπορεί να είναι οι πληροφορίες του για τις εκκλησίες και τις εικόνες της Αχερίτου, αναφέρει:

«Η σύγχρονη εκκλησία του χωριού περιέχει πολλές παλαιές εικόνες, μεταξύ των οποίων μια πολύ ενδιαφέρουσα, της Παναγίας, του 17ου αιώνα, που μετεφέρθη από το ερειπωμένο χωριό της Τράπεζας.

Επίσης στην εκκλησία Βρίσκεται εικόνα του Αγίου Γεωργίου του 1759 και δώδεκα εικόνες των αποστόλων του 1709, από το ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου.

Ακόμη υπάρχει μια ασυνήθιστη εικόνα του Αγίου Γεωργίου του Σπόρου, του 17ου αιώνα.

Μερικά ξωκλήσια περιστοιχίζουν το χωριό, όπως το πολύ μικρό Βυζαντινό ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου, που πιθανόν να ανάγεται στον 13ο αιώνα. Τρία περίπου μίλια από το χωριό και πολύ κοντά στον κύριο δρόμο, Βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Κενδέα. Δύο μίλια περίπου στα βόρεια της Αχερίτου Βρίσκονται τα ερείπια της μεσαιωνικής πόλης της Τράπεζας, που λεπλατήθηκε και καταστράφηκε από τους Μαμελούκους το 1426. Τίποτε δεν διεσώθη από τον οικισμό, εκτός από τα ερείπια δύο σπουδαίων εκκλησιών, μια από τις οποίες κάπως διατηρείται...»

Φωτοτυπία Εφημερίδας
«Αλήθεια» 3.3.1900

3. Σημαντικές γεωργικές εκτάσεις περιλαμβάνονται στις Βρετανικές Βάσεις του Αγίου Νικολάου (μέρος της Δεκέλειας) στις οποίες αριθμός κατοίκων εργοδοτείται. Η μετά-βαση σ' αυτές ήταν πάντα πολύ εύκολη. Αρκετοί εργοδοτούνται ακόμα και σήμερα.

Η διαμόρφωση του εδάφους της Ασιερίου είναι τέτοια που σ' αυτήν καταλήγουν πολλά ρυάκια, ιδίως στα Δυτικά και τα Νότια. Αυτός είναι και ο λόγος που στις περιοχές αυτές έγιναν πριν το 1974 μεγάλης κλίμακας αποστραγγιστικά έργα με στόχο και την μερική έστω αφαλάτωση μεγάλων εκτάσεων.

Το χωριό δεχόταν μια ετήσια βροχόπτωση γύρω στα 35 εκατοστόμετρα και οι γεωργοί καλλιεργούσαν σιτηρά, νομευτικά φυτά δηλ. κατάλληλα για τη Βοσκή (Βίκος, ρόβι, φαβέτα), πατάτες και εσπεριδοειδή - γκρέιπ φρουτ, γιαφίτικα και βαλέντσια. Τεράστιες εκτάσεις έμεναν κάθε χρόνο υπό αγρανάπαυση (χέρσες).

Η κτηνοτροφία ήταν πολύ ανεπτυγμένη και σύμφωνα με την καταγραφή των ζώων του 1973 στην Ασιερίου εκτρέφονταν 5,262 πρόβατα και 540 κατσίκες, καθώς και 23 αγελάδες. Ο αριθμός των προβάτων του χωριού ήταν από τους πιο μεγάλους της επαρχίας Αμμοχώστου. Υπήρχαν επίσης χοιροστάσια και μονάδα εκτροφής πουλερικών, όπου και ένας αριθμός ήταν απαραίτητος σε κάθε νοικοκυριό, για τις ανάγκες ιδίως της οικογένειας.

Ο πληθυσμός του χωριού παρουσιάζει σταθερή και σημαντική αύξηση από το έτος 1881 μέχρι το 1973 και την τουρκική εισβολή.

Οι κάτοικοι ήταν το 1825 κάπου 160, ανήλθαν στους 283 το 1881 και σε λιγότερο από είκοσι χρόνια το έτος 1901 έγιναν 505. Το 1931 αυξήθηκαν στους 696 και το 1960 στους 1306. Ο αριθμός αυτός παρέμεινε περίπου ο ίδιος ως το 1973.

Η συνεχής πληθυσμιακή αύξηση των τελευταίων δεκαετιών οφείλεται βασικά στους πιο κάτω λόγους:

1. Μεγάλη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή που απασχολούσε σημαντικό αριθμό κατοίκων.
2. Η μικρή απόσταση από την πόλη της Αμμοχώστου και η εύκολη εργοδότηση σ' αυτήν. Οι εργαζόμενοι μετέβαιναν στο Βαρώσι με ποδήλατα στην αρχή ή με άμαξες και ύστερα με λεωφορεία μετά το 1950.